

Jussi Ojajärvi ja Nina Työlähti
2017: SATAA VUOTTA KERTOMASSA

Tässä teoksessa aiheena on kotimainen romaanikirjallisuus sadan vuoden eli Suomen itsenäisyyden ajalta. Kertomus alkaa siis vuodesta 1917 ja tulee aina näihin päiviin. Ideana on edetä vuosikymmenittäin ja kokeilla, millainen kuva tällöin muodostuu ”maamme romaanista” ja sen tavoista kuvitella tai purkaa ”meitä”.

Teoksemme on esseististä kirjallisuushistoriointia, jossa yleisestä puhutaan yksittäisen kautta. Kussakin vuosikymmenkirjoituksessa pääkohteeksi on pyydetty valitsemaan ohjeellisesti kolme romaania. Pieniä poikkeuksia määrässä on sallittu, ja 2010-luvun osalta mukana on vuosikymmenkatsauksen sijaan neljä hieman suppeampaa esseetä. Romaanitrilogioiden suhteen vuosikymmenrajaus – sinänsä keinotekoinen raja – horjuu. Kirjoittajat ovat kirjallisuudentutkijoita Oulun, Turun ja Jyväskylän yliopistoista.

Huomiota saavat niin paikkansa vakiinnuttaneet romaanit kuin sellaiset, joista melko harva on kuullut. Valintamme ovat esseistisesti subjektiivisia, mutta myös astetta objektiivisemmän tutkijanäkemyksen ajamia, ja ymmärrämme teokset jonkinlaisina historiallisina ja sanataiteellisina solmukohtina.

Siteitä vuosikymmenestä toiseen on hahmotettavissa jo otsikkotasolla, mutta emme kirjoita niinkään yhtenäistä historiallista kertomusta kuin osoitamme romaanin sisällölliseen ja muodolliseen monisäikeisyyteen. Samoin esille nousee niitä yhteiskunnallisia ja kulttuurisia jännitteitä, joita kunakin aikana ilmassa on. Tällainen ote ei kirjallisuushistorian kirjoittamisessa ole uusi keksintö, mutta vastaavaa vuosikymmenittäiskoetta ei ole meillä aiemmin tehty.

***

Kirjallisuuden tulkinnassa ja historioinnissa siirryttiin jo viime vuosisadan loppuvuosikymmeninä kohti niin sanottua kontekstuaalista merkitysnäkemyksiä. 1980-luvulle asti vallalla olivat olleet tekijä-, teos- tai kompositiokeskeiset merkitysnäkemykset, joissa tul-

kinnan kehysinä korostuivat yksittäiset kirjailijaelämät, teoskokonaisuuden taso tai esteettiset tyylikaudet. Yhteys historiaan taas oli tarkoittanut lähinnä yhteyttä kansalliseen poliittis-aatteelliseen historiaan. Nyt teoksia kuitenkin kytkettiin myös laajempiin kulttuurisiin ja yhteiskunnallisiin tai maailmallisiin seikkoihin, esimerkiksi sukupuoleen, luokkaan ja modernisaatioon¹. Kirjallisuuden institutionaalisen toimintaympäristön tai löyhemmin sanoen ”kirjallisen elämän” (ks. Niemi 2000) kehyskin tuli tärkeäksi. Edes kirjallisuuden lajeja tai tyylejä ei tarvinnut lähestyä enää ensisijaisesti kirjallisten piirteiden kasaamana; niissäkin monia tutkijoita kiinnosti nyt se, mitä ne kertoivat yleisemmistä liikeyksistä maailman kokemisessa tai yksilön ja yhteiskunnan suhteessa.²

Tämäntapaiset kirjallisuushistoriallisen otteen muutokset näkyvät eroina esimerkiksi Kai Laitisen *Suomen kirjallisuuden historian* (1981) ja Yrjö Varpion päätoimittaman *Suomen kirjallisuus historian 1–3* (1999) välillä. Asian voi huomata jo perusjäsenyyksestä eli vertailemalla sisällysluetteloida: Laitisen (pääosin yhden kirjoittajan) historiaa jäsentävät tyylikaudet ja ne kirjailijat, jotka muodostavat kansallisen kaanonin³. Yhteiskunta ja kulttuurihistoria ovat olemassa, mutta ne ovat taustaa, eivät läpikäyntiä jäsentävä punainen lanka. Vuoden 1999 suurella joukolla kirjoitetussa historiassa taas yhteiskunta ja kulttuurihistoria toimivat keskeisenä jäsennessperiaatteena, tyylikausiperiodisointi on häivytetty taka-alalle ja tekijöitä nostettu otsikkotasolle ja omiksi luvuikseen paljon vähemmän. Yleisimpänä, liki tautologisena avainsanana on ”moderni” tai ”nyky aika”.

Sittemmin 2000-luvun alku on tuonut kirjallisuushistorioitsemiseen muun muassa idean ”solmukohdista”, ”risteyksistä” tai peräti ”kuumista pisteistä” (*hot spots*); ajatusta on tapailtu erilaisin metaforin. Tällöin on ehdotettu, että keskittymällä esimerkiksi tiettyyn osuvaan vuoteen, paikkaan, teokseen tai aiheeseen voidaan avata paljonpuhuvaa historiallista näkymää kirjallisiin, kulttuurisiin ja yhteiskunnallisiin säikeisiin.⁴

Maamme romaani on kotimaisen kirjallisuuden historian kirjoittamista vuonna 2017: ehdotamme vuosikymmenten tihentymiä,

tulkitsemme, kontekstualisoimme, innostumme säikeiden solmuista ja sotkuistakin. Suomen itsenäisyyden satavuotisjuhlinta tarjoaa tälle tulkinnalliselle kokeelle oivan tilaisuuden. Teemme kokeen osin leikillämme, mutta epäilemättä myös täysin vakavissamme. Mitä tapahtuu, kun romaanin kuvaa ryhdytään koostamaan vuosikymmenittäin ja aina vain muutaman teoksen kautta? Mahtaako siinä olla järkeä tai mitään mieltä? Kenties!

***

Juhlavuosia vietettäessä kansallisesta kulttuurista saattaa monesti muodostua joltisenkin pönöttävä ja turhan yhtenäinen käsitys. Mikäli juhlavuoden 2017 tunnelmissa kävi niin, kirjamme toivottavasti korjaa asiaa. Maamme romaani ja sen esittämä suomalaisuus ei ole yksituumaista, vaan monenlaisista jännitteistä, säikeistä ja rön-syistä koostuvaa, ja juuri siksi niin kiinnostava asia.

Mielenkiintoiseksi verrokiksi on samanaikaisuutensa takia satunut Yleisradion hanke, jossa valittiin keskustelutuokioiden kohteeksi 101 kirjaa, kukin yhdeltä itsenäisyyden vuodelta.⁵ Kertovaa nimittäin on, että yhteisiä pääkohteita siinä ja tässä on vain puolisen tusinaa. Onko se yllättävää, vaikka otettaisiinkin huomioon, että Yleisradion koosteessa on (jossain määrin) mukana myös runoja, näytelmiä ja novelleja? Ei oikeastaan.

Yhteisten valintojen vähäisyys osoittaa kahteen asiaan. Ensinnäkin se todistaa, että jos eri tahot koostavat katsauksen itsenäisyyden ajan kirjallisuudesta, tulos on väistämättä hyvin erilainen – mahdollisuuksien kirjo on niin valtava. Lopputulos on kummallakin vain yksi mahdollinen kertomus aiheestaan. Toiseksi, Yleisradion juhlasarjan toimittajat Nadja Novak ja Seppo Puttonen ovat ehkä tunteneet enemmän painetta huolehtia kaanonin läsnäolosta, siinä missä omassa teoksessamme saatamme silloin tällöin poiketa marginaaleihin asemansa vakiinnuttaneiden teosten kustannuksellakin. Toisaalta vakiintuneita kanonisoitumisen mekanismeja mukaillee omassa kirjallisuushistorioinnissamme se, että rajauksena on (liki poikkeuksetta) romaani. Tulemme pönkittäneeksi valtalajia runon, novellin ja näytelmäkirjallisuuden kustannuksella.⁶

Historiankirjoitus on aina rajauksia, valikointia ja kertomista, tietynlaisen kertomuksen tekemistä. Tätä ei voi liikaa korostaa: kuva voisi aina olla toisenlainenkin. Toisaalta vuosikymmenkirjoittajamme tietenkin pyrkivät esitystensä sisällöllä perustelemaan, miksi kuva tässä on juuri sellainen, kuin se on.

Historiallisen tiedon kertomusluonteeseen viittaa vaiivikkaa myös kirjamme otsikko *Maamme romaani*. Suomessa kirjallisuutta on usein käytetty koostettaessa ”kansaa” tai ”kansakuntaa”. Sellaista teki tunnetusti muun muassa Zachris Topelius *Maamme kirjassa* (*Boken om vårt land*, 1875, suom. 1876), jota tai jonka eri laitoksia sitten luettiin monissa kouluissa aina 1900-luvun puoliväliin asti.⁷ Otsikkomme voidaankin nähdä paitsi pompöösinä juhlaotsikkona, myös pikku vitsinä tai ehkäpä tervehdyksenä: *Hei, Topelius! Kylälähän me olemme tavanneet. Tiedämme, mihin perinteeseen päin nyökkäämme, kun kirjoitamme itsenäisyyden juhluvuonna suomalaisen kirjallisuuden historiaa, ”meidän” maamme romaanin historiaa. Emme me sinustakaan eroon pääse, joten tule, luetaan kirjoja!*

Osaamme 2010-lukulaisina tutkijoina kuitenkin joiltain osin kyseenalaistaa niin sanottua metodologista nationalismia eli sitä, että ottaisimme kansallisvaltion ja sen rajat tai ”kansallisen” kategorian annettuna, luonnollisena yksikkönä (ks. Grönstrand ym. 2016, 9–10). Tutkimuksellisina lähtökäsitteinä ”maamme” tai ”maamme romaani” eivät siis ole itsestäänselviä asioita. Kysymykseksi tulee – vaikka sitä ei edes sanottaisi ääneen – väistämättä: kuka ”me”? Keiden maa, millainen maa, missä merkeissä?

Topeliukselle ”suomalaisuus” oli sekä yksi että monta. Hänen kuvassaan ”meistä” oli oman aikansa rajoitteet, sillä se oli paitsi kansallisromanttinen myös varsin miehinen, kristillinen ja viime kädessä yhtenäistävä. Mutta oli Topeliuksen ”kansallisessa” joiltain osin myös yllättävää avaruutta: suomalaisuuden metsään mahduttui monenlaisia puita ja sen alkuperässä oli monia erilaisia kulttuurivaikutteita. Vilkaiskaapa tältä kannalta *Maamme kirjan* lukua ”Suomen kansa”, jossa Topelius kertoo, millainen on ”Suomen kansan kartta”. Hänen nationalisminsa ei ollut ahtainta mahdollis-

ta sorttia, vaan se osasi arvostaa myös kirjavuutta. Tosin tarinointinsa lopuksi, kertomuksellista ja ideologista sulkeumaa tavoitellessaan, fennomaani Topelius pyrkii jäsentämään suomalaisuuden ikään kuin yhtenä: yhteisenä kansalaisuskon tunnustamisena. Kansallistunne on hänelle kuin Jumalan kansaan painama merkki, ideologinen itsestäänselvyys, ja hän esittää suomalaiset suorastaan Jumalan luvattuna kansana, tai ainakin sellaisen pohjoisena versiona.

Nyt osaamme helposti tunnistaa tuon sulkeuman kuvitelluksi eli sanoa, historiallisen tiedon kertomusluonteeseen ja Topeliuksen aatehistorialliseen kontekstiin viitaten, että tuokin ”yhtenäisyys” oli mitäpä muuta kuin kertomus yhtenäisyydestä. *Maamme kirja* on, 1800-luvun kansallisille kirjallisuuksille ominaiseen tapaan, sellaisen yhteisön kuvittelua, jonka useimmat jäsenet eivät tunne toisiaan.⁸ Ja koska niin on, kuvitelmat tuollaisen yhteisön piirteistä saattavat hyvin olla myös värittyneitä, vääristyneitä, niputtavia, palturia tai epäoikeudenmukaisia. Tähän suomalainen romaani osoittikin jo Topeliuksen elinaikana, kun se ravisteli 1800-luvun fennomaanista kertomusta ”meistä”. Historiansa alusta asti suomenkielinen romaani – ja maamme muunkielinen kirjallisuus – on purkanut ja kuvitellut uudelleen sitä, keitä ”me” olemme eli millainen yhteisö tämän maan asukkaat ovat. Tämä ei tietenkään ole ollut sen ainoa tehtävä (sellaisen kuvan antaminen olisi juuri metodologista nationalismia), mutta toistuvasti sen yksi, tärkeä piirre.

Asia on siis ollut myös toistuva kamppailun kohde. Jo Aleksis Kiven *Seitsemän veljeksien* (1870) kansakuva sai konservatiivisimmilta fennomaaneilta ankaraa arvostelua. Kansakuvaa uudelleen kirjoitti pian niin ikään Minna Canth feministisessä yhteiskuntakriittikissään ja tahollaan osin vaikkapa Heikki Meriläisen *Pietolan tytöt* (1892), jossa kuviteltiin eräänlainen naisvastine Kiven veljeksille.⁹ Se unohtui sittemmin kansallisesta kirjallisuushistoriasta. Kivi veljeksineen nousi kaanonissa arvoon arvaamattomaan, mikä kuitenkin edellytti pitkään sitä, että sivistyneistö ja kirjallisuushistoria selittivät romaania veljesten kehityskertomukseksi, jotta kansan kuvittelemisen harmonia pelastui. Näin Kiven ja veljesten kurruttomuus, sivuilta vyöryvä pyllily, sai ikään kuin selityksen ja lu-

van (ks. Lyytikäinen 2007).¹⁰ Canthin kaanoniin pääsyä ei onneksi voinut estää mikään, vaikka hän sai aikalaisilta kriittisestä otteestaan kehujen ohessa aimo huutia. Hänen asemansa valtiollinen virallistaminen kyllä otti aikansa: Kivi sai liputuspäivän 1950-luvulla, Canth kokeiluluontoisesti vuonna 2003 ja virallisesti 2007.

Voidaan havaita, että se, mitä teoksia Suomen kirjallisuuden ja sen suur-ihmisten kaanoniin on haluttu tai huolitettu ja missä tahdissa, on ajan saatossa ollut monella tapaa poliittinen kysymys, ei pelkästään estetiikkaa. Millaista ja keiden kirjallisuutta arvostetaan? Tämä kysymys näyttää selvältä kulttuuripoliittisen kamppailun kohteelta, katsottiin sitten vanha- ja nuorfennomaanien 1800-lukua, 1900-luvun alkua nousevine työväenliikkeineen tai sisällissodanjälkeisten vuosikymmenten ilmapiiriä. Kirjallisuuden arvoista ja arvotuksista käytiin kiihkeitä kiistoja vielä myös 1950–1960-luvun ”kirjasodissa”, vaikka tuolloin kirjallisuuselämä määritteli jo paljolti itse omat norminsa.¹¹ Tällaisten avointen tai esiinpuorskahtavien kamppailujen ohella kaanonin muotoutumiseen vaikuttavat aina piiloisemmat kulttuuriset arvostukset ja yhteiskunnalliset etuoikeudet. Sen huomaa vaikkapa siitä, että suomalaisen kirjallisuuden kaanon oli pitkään perin miesvaltainen. Kirjallisuushistoriallisesti ottaen sukupuoliasetelmaa purki käänteentekevästi vasta Maria-Liisa Nevalan toimittama ”*Sain roolin johon en mahdu*”. *Suomalaisen naiskirjallisuuden linjoja* (1989), joka toi kuuluviin mieskirjailijarivistön taa jätettyjä ääniä ja sukupuolen teemoja.¹²

Entä mitä kirjallisuushistorian kirjoitusta tai romaanikaanonia koskevia kamppailuja juuri nyt on meneillään – missähän me kirjoittajina olemmekaan osallisina? Kaunokirjallisuutta ja kaanonia koskeva tarina kerrotaan helposti niin, että ennen oli rajoja ja alistettuja asemia, nyt on monimuotoista ja monet äänet pääsevät esiin. Pääsuunta onkin kiistämättä ollut demokraattinen: erilaisista valtaan liittyvistä kysymyksistä on totuttu keskustelemaan, populaari-kirjallisilla lajeilla on aiempaa tunnustetumpi asema, pienkustantajien rooli on tuotantotekniikan digitalisoitumisen myötä tullut merkittäväksi. Teoksemme heijastaa osaltaan tätä kehitystä, sillä mukaan valituissa romaaneissa on kanonisoitujen muassa niin viihde-

kirjallisia kuin pienkustannettuja tai vähälevikkisiä teoksia, ja tietoisuus kirjallisuuden sisältämistä valta-asetelmista on varsin tiiviisti läsnä.¹³ Mutta tässäkin ajassa, otteessa ja tarinassa täytyy olla omat sokeat pisteensä. Ne jäävät arvioitavaksi.

Jo joidenkin teosten esiinnostaminen sinänsä voi tietysti olla kانونisoiva akti; onhan se samalla toisista vaikenemista. Niinpä saatamme olla paitsi purkamassa myös rakentamassa kaanoniam. Tai vastakaanoniam! Kenties tulemme rakentaneeksi kumpaakin. Kenties kylvämme riitaa yhteisen ymmärryksen ohella, mistäpä sen tietää. Eihän teoksemme lukijajoukoksiakaan ole kuviteltavissa mikään yhtenäinen suomalais-me. ”Meissä” asuu väistämättä potentiaalinen erimielisyyden ja erojen mahdollisuus, sillä kyseessä on monikko, ei yksikkö. Ja eikö kirjallisuus itse, etenkin se, ole usein muka-riidattomien ”me”-oletusten särkemistä? Maamme romaanin vuosikymmenillä ”me” on aina jossain määrin nyrjällään.

***

Kysymysrypäs *mikä maa, millainen ja keiden?* leikkaa vähintään puolta esseistämme. Toinen puolikas niistä taas lähestyy vuosikymmentään pikemminkin romaanin lajiipirteisiin liittyvien muutosten kautta: *millaisia merkkejä sivuille jäi?* Mutta tämän tästä siinäkin voi käydä niin, että käsitellyt lajiipirteet itsessään alkavat näyttää kulttuuriselta kasaumalta, joka kielii jotain romaania ja kirjallisuutta laajemmasta kontekstista, siis esimerkiksi tästä maasta ja sen asukkaista tai ylipäätään siitä, millaisessa maailmassa ja miten he oikein elävät.

On osuvaa, että ensimmäisen esseen otsikkona on ”Suomalaisuuden variaatioita”. Variaatioista on kyse itse asiassa aina, kun puhumme suomalaisuudesta, sillä suomalaisuus ei ole yksi. Elsi Hyttinen lähtee kuitenkin poikkeuksellisen kiinnostavasta hetkestä: Suomesta itsenäisyyden vuonna nolla. Hän lukee kolmea vuonna 1917 julkaistua romaania ja niiden vastaanottoa pohdiskellen sitä, millaisia arvostuksia ja odotuksia kirjallisella kentällä juuri tuona hetkenä liikkui. Hyttistä seuraavat Nina Työlahden ja Kukku Melkaan kirjoitukset, joista kumpikin käsittelee sitä, miten erilaisissa

maailmoissa tuon ajan suomalaiset romaaneissa elivät – ja millä tavoin erilaiset romaanit saattoivat asiaa värittää. Sosiaalisia erottajia 1920–1930-luvun teosten maailmoissa ovat etenkin sukupuoli ja yhteiskuntaluokka.

1940- ja 1950-lukua koskevissa esseissä tuntuu sodan likeisyys, vaikkakaan kirjoittajat eivät suin surminkaan halua kehystää romaaneja yksinomaan tällä seikalla. Veli-Matti Pynttari näkee 1940-luvun romaaneissa monenkirjavaa yhteiskunnallisuutta ja ihmisyyden mielen kysymistä. Samaa tekevät 1950-luvun romaanit Jarkko Laurin ja Jussi Ojajärven mukaan; nyt kirjallisuuden keinot uuden maailmankuvan rakentamisessa ja yksilön identiteetin hahmottelussa myös entisestään moninaistuvat. 1960-luvulla romaani murtautuu lopullisesti, vaikkakin edelleen kamppailujen kautta, ulos kansallisesta kehyksestä ja elää ”väräjävässä maailmassa” opetellen tuntemaan sitä, niin kuin Kari Sallamaa esseessään osoittaa. 1970-luvun romaanissa korostuu Sanna Karkulehdon ja Ilmari Leppihalmeen käsittelyssä ”uudenlainen poliittisuus”, jossa liike maailmaan kääntyy selvästi myös toiseen suuntaan, sillä nyt henkilökohtaisesta tulee avoimen poliittista. Romanin kehyksiä ovat muun muassa maaltamuutto ja kaupungistuminen, kansainvälisyys, sukupuoli ja seksuaalisuus sekä lajipiirteistä erityisesti tunnustuksellisuus. Tässä esseessä on poikkeuksellisesti mukana myös runoteos – Henrik ja Märta Tikkasen kirjallinen vuoropuhelu ei rajoittunut vain romaanin puitteisiin, ja olisi keinotekoista katkaista se päälajirajaan.

Esseiden tiivistäminen tähän tapaan ei välttämättä tee niille oikeutta, ja vuosikymmen-kertomuksemme alkaa kuulostaa yhtenäisemmältä kuin se esseissä onkaan. Niissä hyvinkin erilaisten romaanien käsittely rinta rinnan tuottaa kutkuttavia jännitteitä siinä missä samuuksia; esseiden referointi parilla virkkeellä taas hävittää näkyvistä moninaisuutta, kerroksellisuutta, hienojakoisuutta ja säröjä. Toisaalta on myös niin, että mitä lähemmäs nykyaikaa tulemme, sitä vaikeammalta tuntuu muodostaa minkään vuosikymmenen romaanista *yhtä* koostetta. Kuin oireena tästä 1980-luvulta eteenpäin katsauksissamme painottuvat ehkä kontekstuaalisia pe-

rusjäsennyksiä enemmän valikoituneet yksittäislajien ja kerronnan kysymykset. Kuisma Korhonen pohtii niin sanotun pahan koulu-kunnan kirjailijoita kyseenalaistaakseen tuon 1980-lukulaisen niputuksen; tilalle hän ehdottaa hienovaraisemmin ”goottilaista naturalismia”. Marita Hietasaari ja Kasimir Sandbacka käyttävät 1990-lukukatsauksensa postmoderniin historialliseen romaaniin. Lajin takaa löytyvä ydinkysymys on heidän näkemyksessään toki kontekstuaalinen, niin sanottuihin suuriin kertomuksiin – kuten ideologiatasoiisiin maailmanselityksiin tai kansallisiin sotamyytteihin – kohdistuva epäily. 2000-luvun romaanista taas poimitaan Jussi Ojajärven esseessä esiin se, miten pyrkimys kertoa jotakin oleellisen kokemuksellista, maailmallista tai yhteiskunnallista törmää tietoisuuteen siitä, miten vaikeaa ja sotkuista se on. Yhteiskunnallisempi konteksti ei häviä minnekään, mutta romaanin on yhä hankalampi tietää, miten maailman saisi edes väläyksellisesti haltuun ja mitä ihminen siihen vaikuttaakseen voisi tehdä. Yrittämästä romaani ei kuitenkaan lakkaa.

2010-luvulle tullessamme tunnustamme aivan avoimesti, että kuvitelma yhden katsauksen riittävydestä minkään vuosikymmenen romaanin kuvaukseen on fiktiota. Kuten Päivikki Romppainen esseessään sanoo: ”Yhtenäisyyden harha syntyy vasta parin kolmen vuosikymmenen etäisyydeltä tarkasteltuna.” Niinpä annamme yksi katsaus -kertomusmallimme hajota, ja esillä on sen sijaan neljä pienempää – summanakin satavarmasti riittämätöntä – palasta, joissa kussakin käsitellään lähinnä yhtä tai kahta romaania. Hanna-Lee-na Nissilän aiheena on niin sanottu yllirajainen romaani ja muuttuva maailma tämän lajin takana; romaanin maahanmuuttajataustaiset merkitykset, tässä tapauksessa Pajtim Statovcin *Kissani Jugoslavia* (2015). Jyrki Korpua liikkuu toiseen suuntaan sikäli, että hänen aiheenaan on Suomesta ulkomaille – jo kirjoituskielessään – kurotava spekulatiivinen fiktio (Hannu Rajaniemi, Emmi Itäranta). Kaisa Kurikka käsittelee kokeellista romaania (Jaakko Yli-Juonikkaan *Neuromaani*, 2012) ja sitä, millaiseen maailmanseikkailuun se lukijansa vie. Päivikki Romppainen tarkastelee historiallista romaania

(Riikka Pelon *Jokapäiväinen elämämme*, 2013), sen aikakokemusta ja sitä, miten historiaa kerrotaan nyt.

Toisissa kirjoituksissa esseistinen kirjoittajaminä on selvemmin esillä, toisissa se taas on häivytetty kokonaan taka-alalle. Olemme sopineet, että kukin kirjoittaja tai kirjoittajapari saa asiassa vapaat kädet. Yhteisinä käytäntöinä teksteissä näkyy akateeminen viittaaminen (sisäviitteet, loppuviitteet, lähdeluettelot), mikä vie niitä vapaammasta esseemuodosta kohti tieteellistä artikkelia.¹⁴ Viitteet tunnustavat ajatusvelkaa muille ja ohjaavat lisätiedon lähteille. Kohdeteoksiin viitataan lainattaessa lyhenteellä, joka syntyy teoksen nimisanojen etukirjaimista; tämä on yleinen kirjallisuustieteellinen tapa. Selvyyden vuoksi lyhenteet ilmoitetaan vielä lähdeluettelossa kyseisten teosten perässä, ja jos asiassa on jotakin täsmennettävää, siitä kerrotaan loppuviitteessä. Lievää artikkelimaisuutta esseisiimme tuovat myös käsitteiden määrittelyt, sillä tulkinnoissa käytettävät tieteelliset avaintermit on pyritty selittämään. Turhaa akateemista slangia on kuitenkin yritetty karsia. Jos tutkijoiden kieli ei ihan aina ole oiennut, lukija voi yrittää turvautua hakukoneisiin tai vaikkapa *Tieteen termipankki* -sivustoon.¹⁵

Teoksen lukijajoukon on ajateltu alkavan äidinkielen ja kirjallisuuden – mikseipä myös historian – opettajista ja toivottavasti heidän lukiolaisistaan. Samalla tavoitellaan tietenkin kirjallisuuden harrastajia, opiskelijoita ja myös tutkijakuntaa. Itsenäisyyden juhluvuotena demokratisoivana ideanamme on ollut, että teos olisi paitsi suhteellisen pienellä vaivalla lähestyttävää tekstiä myös helposti saatavilla. Siksi se julkaistaankin sekä kirjana että kustantajan internet-sivuilla ilmaisena pdf-julkaisuna. Se on siis vapaasti kaikkien ladattavissa – tietoa saa levittää!

Kirjan suunnittelu ja yhteinen palaveeraus alkoi loppukeväästä 2016. Toimittajat kiittävät kirjoittajia paitsi innostavista ajatuksista myös aikataulujen pitämisestä ja kärsivällisyydestä. Muita kiitoksen aiheita on se, että Oulussa alkuvuonna 2017 pidetty luentosarjamme sai tukea Suomi Finland 100 -ohjelmasta: kiitos, valtio. Oulun yliopiston kirjallisuuden oppiaineen kanssa luentosarjan järjesti oivallinen yhteistyökumppanimme Oulun kaupunginkirjasto. Tämä

kirja taas on hanke, jonka julkaisemista on avustanut WSOY:n kirjallisuussäätiö. Kiitämme suuresti, sillä ilman apurahaa etenkin internet-julkaisu ei olisi ollut mahdollinen.

Toivotamme hyvää sataa vuotta!

VIITTEET

¹ Nykyaikaistumiseen, ks. Karkama 1994.

² Muutoksista kirjallisuushistorian kirjoittamisen tavoissa ks. Hosiaisuusluoma 2013 ja Steinby 2014.

³ *Kaanon*: merkittäviksi ja (taiteellisesti) hyväksi arvoitettujen teosten joukko. Kanonisoitumiseen vaikuttavat niin kritiikki ja muu julkisuus, tutkijat kuin kirjallisuuden opetus (ks. *Tieteen termipankki*, <http://tieteen-termipankki.fi/wiki/Kirjallisuudentutkimus:kaanon>). Lisäksi taustalla vaikuttavat edellisten eli ”suodattajien” ohella muut kirjallisuusinstituution osaset kuten ”välitys” (teoksen pääsy kauppaan ja kirjastoon) ja ”vastaanotto” (joskin teos voi kanonisoitua ilman laajaa lukijasuositakin, eikä suosio yksin riitä kanonisoimaan). – Kirjallisuusinstituution lohkoista (em. kolmen ohella ”tuottajat”: kirjailijat, kustantamot) ks. Niemi 1991.

⁴ Vrt. esim. McHalen & Stevensonin toimittama *The Edinburgh Companion to Twentieth-Century Literatures in English* (2006), joka etenee tiettyjen vuosien ja paikkojen kautta (”1899, Vienna and the Kongo: The Art of Darkness”, ”1912: London, Chicago, Florence, and New York: Modernist Moments, Feminist Mappings” jne.). Kotimaisittain ko. solmukohta-ajattelusta avoimesti inspiroitunut on Kirstinän toimittama *Nodes of Contemporary Finnish Literature* (2012), käytännössä tosin edellistä perinteisempi, tiettyyn ajanjaksoon keskittyvä artikkelikokoelma.

⁵ Ks. <http://yle.fi/aihe/artikkeli/2017/01/03/valitsimme-kirjan-jokaiselta-itsenaisyyden-vuodelta-minkalainen-kuva-suomesta>(viitattu 5.5.2017).

⁶ Lisäämme itsekriittisesti, että puutteena kummassakin koosteessa voidaan nähdä lasten- ja nuortenkirjallisuuden vähäinen osuus – Ylen koostetta vielä enemmän tässä. Reaktiona Ylen kirjalistaan Kirjavinkkariyhdistys kokosi oman 101 kirjan listansa: <https://vinkkarit.vuodatus.net/lue/2017/09/101-lanu-kirjaa> (julkaistu 8.9.2017). Vas-

taavasti runokentällä koettiin, että runo oli Ylen listalla jäänyt proosan jalkoihin, ja ryhdyttiin toimeen: <https://nihilinterit.wordpress.com/2017/10/10/101-runokirjaa/> (julkaistu 10.10.2017). – Hauskalla kyllä, tätä teosta viimeistellessämme *Onnimanni* julkaisi Juhani Nieminen (2017) katsauksen, johon on valittu yksi lastenkirja vuosikymmenittäin.

⁷ Vuoden 1899 laitos luettavissa e-kirjana osoitteessa <http://www.gutenberg.org/ebooks/49600> (viitattu 25.5.2017).

⁸ Juuri tällaisia mielikuvayhteisöjä nationalismitutkija Benedict Anderson (2007) tarkoittaa, kun hän puhuu ”kuvitelluista yhteisöistä”. Hänelle se, että yhteisöjä kuvitellaan ja kerrotaan oleviksi, ei suinkaan sinänsä tee niistä epäaitoja tai valhetta. Kriittisen tarkastelun kohteeksi kuitenkin voidaan ottaa sitä, *miten* yhteisöjä kuvitellaan ja mitä tai keiden asioita se sitten ajaa.

⁹ Luettavissa osoitteessa <http://www.gutenberg.org/ebooks/49528>. Canthia löytyy ko. sivustolta runsaasti: <http://www.gutenberg.org/ebooks/search/?query=Minna+Canth> (viitattu 25.5.2017).

¹⁰ Toisaalta kotimaisessa kirjallisuudessa, etenkin teoksissa itsessään, eli läpi 1900-luvun sellainen ”toinen” päälinja, joka arvosti veljesten kurittomuutta.

¹¹ Kirjallisuus- ja taidejärjestelmämme kehityksestä ja normatiivisen autonomian kasvusta ks. Sevänen 1998, 270–371.

¹² Termillä ”naiskirjallisuus” oli tuossa yhteydessä siis spesifi, historiallisesti perusteltu tehtävänsä, ja sen teoreettinen tausta oli feministinen. Käsitteestä ks. Enwald 1999, 199.

¹³ Ote on, huomaamme jälkikäteen, erilainen kuin Vesa Haapalan ja Juhani Sipilän toimittamassa koosteessa *Kiviaholinna. Suomalainen romaani* (2013), jossa – kuten jo nimi kertoo – havaittavana valikointiperiaatteena on käsitellä romaanin kansallisten huippukohtien historiaa.

¹⁴ Teoksemme on referoitu eli vertaisarvioitu tieteellisesti.

¹⁵ Kirjallisuudentutkimuksen osasto: <http://tieteentermipankki.fi/wiki/Kirjallisuudentutkimus> (viitattu 14.9.2017).

LÄHTEET

- Anderson, Benedict (2007/1983) *Kuvitellut yhteisöt. Nationalismin alkuperän ja leviämisen tarkastelua*. Suom. Joel Kuortti. Johdanto Jouko Nurmiainen. Tampere: Vastapaino.
- Enwald, Liisa (1999) ”Naiskirjallisuus”. Teoksessa Pertti Lassila (toim.), *Suomen kirjallisuushistoria 3. Rintamakirjeistä tietoverkkoihin*, s. 199–211. Helsinki: SKS.
- Grönstrand, Heidi; Kauranen, Ralf; Löytty, Olli; Melkas, Kukku; Nissilä, Hanna-Leena; Pollari, Mikko (2016) *Kansallisen katveesta. Suomen kirjallisuuden yllirajaisuudesta*. Helsinki: SKS.
- Haapala, Vesa & Sipilä, Juhani (toim.) (2013) *Kiviaholinna. Suomalainen romaani*. Helsinki: Avain.
- Hosiaislouma, Yrjö (2013) ”Jälkisanat, eli kirjallisuushistorioitsijat itse tossa”. Teoksessa Mika Hallila, Yrjö Hosiaislouma, Sanna Karkulehto, Leena Kirstinä ja Jussi Ojajärvi (toim.), *Suomen nykykirjallisuus 2. Kirjallinen elämä ja yhteiskunta*, s. 273–280. Helsinki: SKS.
- Karkama, Pertti (1994) *Kirjallisuus ja nykyaika. Suomalaisen sanataiteen teemoja ja tendenssejä*. Helsinki: SKS.
- Kirstinä, Leena (toim.) (2012) *Nodes of contemporary Finnish literature*. Helsinki: SKS.
- Laitinen, Kai (1981) *Suomen kirjallisuuden historia*. Helsinki: Otava.
- Lyytikäinen, Pirjo (2004) *Vimman villityt pojat. Aleksis Kiven Seitsemän veljeksen laji*. Helsinki: SKS.
- Nevala, Maria-Liisa (toim.) (1989) ”Sain roolin johon en mahdu.” *Suomalaisen naiskirjallisuuden linjoja*. Helsinki: Otava.
- Niemi, Juhani (1991) *Kirjallisuus instituutiona. Johdatus sosiologiseen kirjallisuudentutkimukseen*. Helsinki: SKS.

- Niemi, Juhani (2000) *Kirjallinen elämä. Kirjallisuuden yhteiskuntasuhteiden kartoitusta*. Helsinki: SKS.
- Niemi, Juhani (2017) ”Ollin oppivuosista Risto Räppääjään. Sata vuotta lastenkirjallisuuden menestysteoksia”. *Onnimanni* 3/2017, 20–33.
- McHale, Brian & Stevenson, Randall (ed.) (2006) *The Edinburgh companion to twentieth-century literatures in English*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Sevänen, Erkki (1998) *Taide instituutiona ja järjestelmänä. Modernin taide-elämän historiallis-sosiologiset mallit*. Helsinki: SKS.
- Steinby, Liisa (2014) ”Elliptinen synteesi: (sosiaalishistoriallisen) kirjallisuushistorian kirjoittamisen vaikeudesta”. *Avain* 2/2014, 6–20.
- Varpio, Yrjö (päätoim.) (1999) *Suomen kirjallisuushistoria 1–3*. Helsinki: SKS.